

Abdülhamydyň flotiliýasy

çüýreden

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar
написано kitapcy | 23 январа, 2025

Abdülhamydyň çüýreden flotiliýasy ABDÜLHAMIT'IN ÇÜRÜTTÜĞÜ
DONANMA

“Donanma Haliç'te hareketsiz bırakılmış, ateş talimi ve manevradan kaçınmakta, buna kalkışmak bile büyük suç sayılmaktaydı... Bakımları yapılmayan gemiler pastan çürüyorlardı.” (Bahriye Encümeni Mazbatası, 27 Mart 1909)

Geçen hafta bu sayfada, Lozan'da fiilen elimizde olan hiçbir adayı kaybetmediğimiz gibi Yunan işgali altındaki iki önemli adayı (Gökçeada, Bozcaada) ve Tavşan Adalarını kurtardığımızı anlatmıştım. Bu hafta ise kimilerinin hiç duymak istemediği başka bir tarihi gerçeği; adaların kaybedilmesinde II. Abdülhamit'in rolünü anlatacağım.

Bugün konumuz Haliç'te çürümeye terk edilen donanma!

■ ABDÜLAZİZ'İN GÜÇLÜ DONANMASI

Sultan Abdülaziz döneminde (1861-1876) Osmanlı donanması yenilendi. Ekonomik güçlülere rağmen değişik boyutlarda savaş gemileri alındı. 1867'de Bahriye Nezareti kuruldu. Abdülaziz döneminde Osmanlı donanmasında 30'u zırhlı, 70'i ahşap olmak üzere toplam 106 gemi vardı. (1) Abdülaziz döneminde Osmanlı donanması dünyanın en büyük 3. donanması haline geldi. II. Abdülhamit'e işte böyle büyük bir donanma miras kaldı. (2) Abdülhamit, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı yenilgisinden hemen sonra donanmayı Haliç'e bağlayıp, uzun yıllar orada tuttu. Yeterli bakım ve onarımı yapılmayıp geliştirilmeyen donanma Haliç'te çürüdü.

■ Donanmanın Haliç'te çürütülmesi

Gerçek şu ki, Abdülaziz döneminde dünyanın 3. büyük donanması

durumundaki Osmanlı donanması, Abdülhamit döneminde, Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa yönetiminde Haliç'te çürümeye terk edildi. (3)

Meclisi Mebusan'ın 27 Mart 1909 günlü oturumunda okunan Bahriye Encümeni Mazbatası'nda Abdülhamit döneminde donanmanın nasıl çürüdüğü şöyle özetleniyor: "Donanma Haliç'te hareketsiz bırakılmış, ateş talimi ve manevradan kaçınmakta, buna kalkışmak bile büyük suç sayılmaktaydı. Haliç'te donanmayı oluşturan gemilerin sayıları ve tipleri görülüyor, ancak personeli eğitim yapamıyor. Bakımları yapılmayan gemiler pastan çürüyorlardı. Donanma subayları sadece teorik bilgilere sahip bulunuyorlar, uygulamada yetersiz kalıyorlardı."(4)

Abdülhamit dönemi sonlarında (1903-1908) Bahriye Nazırlığı yapan Hasan Rami Paşa da "Hatırat"ında Abdülhamit döneminde donanmanın perişanlığını şöyle anlatıyor: "Tersane tesislerinin hiçbiri işlemiyordu. Bahriyece mühim olan havuz kapakları da haraptı, torpido istimbotları kıçtan karaya bağlanmıştı, alt tarafları pas tutmuştu, çürüyorlardı, bitiyorlardı. Kasımpaşa kahvehanelerinde esnemekle vakit geçiren biçare bahriyelilere daima tesadüf olunurdu. Askerler silah kullanmanın en basit kaidelerini dahi bilmiyorlardı... Bahriye Nezareti'ni borca boğulmuş buldum; ne para veriliyordu ne de itibar kalmıştı; ayrılan bütçenin ancak üçte birinin verilmesi adet haline gelmişti. (...) Nihayet gemiler çürüdü, içlerinde asker barınamayacak hale geldi. Subaylar bile kamaralara şemsiyeleri açık olarak girer çıkar oldular. Çürüklük bir raddeye vardı ki, artık bu gemilerin kalafat edilmeleri bile imkânsız hale geldi. Tamirat için yazılan yazılar hep hasıraltı ediliyordu." (5)

Abdülhamit döneminde donanma öylesine perişan hale getirildi ki, 1897 Türk-Yunan Savaşı'nda Ege'ye çıkmak zorunda kalan gemiler Haliç'ten Çanakkale'ye zor gittiler. Hasan Rami Paşa'nın anlattığına göre bu sırada Amiral Gemisi Mesudiye'nin 8 kazanından 3'ü patladı, gemi su aldı. Gemilerin işaret fişekleri ve projektörleri bile yoktu.

Tarihçi Orhan Koloğlu'na göre donanmanın Haliç'te çürütülmesinin iki temel nedeni vardı:

1. Abdülhamit'in, donanmanın kendisini tahttan indirebileceği korkusu...

2. Abdülhamit'in dışarıya karşı silahlı direnç göstermeme, kışkırtıcı duruma düşmeme, barışçı görünme ilkesi...

"Bu tutum sonunda bütün Doğu Akdeniz'e, Kızıldeniz'e Karadeniz'in yarı kıyılarına sahip olan Osmanlı Devleti, deniz gücünden yoksun bırakıldı..." (6)

Tarihçi Enver Ziya Karal'a göre de "Padişahın müptela olduğu ve tedavisi mümkün olmayan vehmi" nedeniyle donanma Haliç'te çürütüldü. (7)

Abdülhamit döneminde donanmada görevli Amiral Woods, Abdülhamit'in ruh haliyle donanmanın Haliç'e bağlanması arasındaki ilişkiyi şöyle açıklıyor: "Abdülhamid'in Dolmabahçe'den ayrılarak Yıldız Sarayı'na geçmesinin asıl sebebi muhtemelen amcasının tahttan indirilmesinde deniz kuvvetlerinin üstlendiği rolü bilmesinden kaynaklanıyordu." (8)

Bu iki neden dışında meseleyi ekonomik gerekçelerle açıklayanlar da var. Onlara göre; Abdülhamit, ekonomik koşulların olumsuzluğu nedeniyle donanmayı çürüttü. (9) Ancak, donanmanın Haliç'te çürütülmesini "parasızlıkla" açıklamak yeterli değildir. Abdülhamit, eğer gerçekten isteseydi, başka yerden kısarak en azından donanmanın periyodik bakım ve onarımı yaptırabilirdi.

■ Abdülhamit'e "Akademik" aklama! Donanmanın çürütülmesi gerekiyormuş (!)

Kimi Abdülhamitçiler, "Abdülhamit'in donanmayı Haliç'te çürütmediğini, tam tersine donanmayı daha da güçlendirdiğini!" iddia ediyor: 1892'den itibaren bazı gemilerin onarılmasını, donanmada bazı Alman danışmanların görevlendirilmesini, eğitim amacıyla bazı bahriye zabıtlarının yurt dışına gönderilmesini, yabancı ülkelere birkaç adet torpido, kruvazör, destroyer, gambot siparişi verilmesini ve 1886'da İngiltere'den 2 denizaltı alınmasını bu iddialarına kanıt olarak gösteriyorlar. Ancak Yunan donanmasının güçlenmesi karşısında

Abdülhamit'in, özellikle iktidarının sonlarındaki bu çalışmalarla Türk donanmasının güçlendiğini söylemek olanaksızdır.

Abdülhamit'in donanmayı Haliç'te çürüttüğünü kabul eden kimi "akademik" Abdülhamitçiler ise Abdülhamit'i aklamak için bazı "akademik" gerekçeler ileri sürüyorlar:

Örneğin bazı akademisyenlere göre Abdülhamit'in donanmayı Haliç'te çürütmesi değil, Sultan Abdülaziz'in dünyanın 3. büyük donanmasını kurması hataydı! Onlara göre Abdülaziz'in, devlet iflas ederken, yeterli tersane yokken, çok büyük bir donanma kurması yanlıştı! Ayrıca Abdülaziz'in büyük donanması teknolojik açıdan yetersizdi. Dünyada deniz teknolojisi o sırada çok hızla değiştiği için Abdülaziz'in inşa ettirdiği gemiler kısa zamanda çağın gerisine düşmüştü! Abdülaziz'in kurduğu donanmanın personeli az, eğitimi yetersizdi. Bu donanmayı yürütmek için gereken kömür üretimi de yeterli değildi. (10)

Bu mantıkla donanmayı "çürüten" değil, "büyüten" suçluydu!

Bazı akademisyenlere göre Abdülhamit donanmayı Haliç'te çürüterek, Abdülaziz'in hatasına düşmedi! Abdülhamit dünyada deniz teknolojisinin çok hızlı değiştiğini, ayrıca o dönemde donanmanın işe yaramadığını, bu nedenle donanmaya yatırım yapmanın hata olduğunu gördü! Abdülhamit, "borca dayalı bir donanma yapmayı" tercih etmedi! (11) Bu mantıkla Abdülhamit'in donanmayı çürütmesi yanlış değildi! Örneğin Prof. Metin Hülagü, bu görüşü şöyle savunuyor: "Abdülhamit döneminde denizcilik ihmal edilmiştir, donanma Haliç'te çürümeye terk edilmiştir, ama şuurlu bir terk ediştir, bilerek yapılmıştır ve öyle yapılması gerektiği için öyle yapılmıştır! Yoksa bir ihanet, gaflet ve donanmayı hakikaten çürütme niyeti yoktur. İhmal edilmiştir, çünkü Abdülhamit dönemi donanmanın işe yaramadığı bir dönemdir! Sınırlarımıza, denizle olan münasebetimize, mali yapımıza, teknolojik alt yapımıza baktığımızda Abdülhamit döneminde donanmanın ihmal edilmesi gerekmekteydi!" (12) Bu görüşe göre donanmayı "işe yaramıyor" diye (!) "şuurlu biçimde" (!) Haliç'te çürüten Abdülhamit, donanmayı değil, kara ordusunu güçlendirmeyi tercih etti.

Abdülhamit, büyük donanmayla değil, küçük torpidolarla sahilleri korumak istedi. (13)

Bazı akademik yayınlarda da “Donanma Abdülhamit’e rağmen çürütüldü!” tezi savunuluyor. Örneğin bir doktora tezinde, Abdülhamid’in Haliç’te tuttuğu donanmanın eksiklerini tamamlamak, donanmayı yeni sistem Krupp ve Nordenfelt toplarıyla donatmak, zırhlılarını kalınlaştırmak için sürekli olarak Şurayı Bahriye’ye, Bahriye Nazırı’na ve Donanma Komutanı’na iradeler gönderdiği, ancak bunlara 1890’a kadar yanıt alamadığı belirtiliyor. Abdülhamit istemesine rağmen donanmaya yeterli bütçe de ayrılmıyor! Tezdeki ifadeyle “Abdülhamit araya girmesine rağmen Sadaret Makamı ve Maliye Nezareti böyle bir kaynak aktarımına izin vermemişti!” Bir de Bahriye Nazırı ve Bahriye Meclisi üyeleri Abdülhamit’i sürekli yanlış bilgilendirmişler! Abdülhamit’e, “Donanma her an savaşa hazırdır” diye bilgiler vermişler! Bu doktora tezi, donanmanın “Abdülhamit’e rağmen!” çürütüldüğü kanısını uyandırıyor! (14)

Ancak, tezin yazarı da buna pek inanmamış olacak ki, bir yerde “Zira gemilerden alınacak bir vidadan haberdar olmak isteyen bir padişahın bütün olanlardan habersiz olması da düşünülemez” diyerek gerçeği itiraf ediyor. (15)

■ Abdülhamit’in yumuşak karnı: Donanma Abdülhamit’e savaş gemisi gösteren istediğini aldı

Donanmasızlık pahalıya mal oldu. Orhan Koloğlu’nun ifadesiyle Abdülhamit döneminde “Avrupa devletleri Osmanlı’ya bir şey kabul ettirmek için ordular da göndermiyorlardı. Birkaç savaş gemisinin Osmanlı sularında görülmesi yeterli oluyordu.” (16)

1879’da İngiliz gemileri, Osmanlı’ya bazı reformalar dayatmak için ufukta görünür görünmez büyük korkuya kapılan Abdülhamit, istenilen ödünleri hemen verdi. Bunun üzerine bir Batılı yazar şöyle yazdı: “Artık Türk gibi kuvvetli yok, Türk gibi zayıf demeliyiz! Bir donanma gösterisi Türkiye’nin her şeyi kabulü için yetiyor.” (17)

Donanmasız Osmanlı çözüldükçe çözüldü: 1897 Türk-Yunan savaşında karada Türk kuvvetleri karşısında bozguna uğrayan

Yunanistan, denizde iki zırhlıyla Boğazları ablukaya aldı. 1881'de Fransızlar Tunus'u, 1882'de İngilizler Mısır'ı işgal etti. O günlerde bir yabancı gazete "Türkiye'ye iş yaptırabilmek için bir zırhlının tepesinde Fransız bayrağının görünmesi yeterlidir" diye yazıyordu. (18)

1901'de Lorando-Tubini borç olayında, Abdülhamit Fransız alacaklılara parayı ödememeye kalkınca Fransız savaş gemileri Midilli Gümrüğü'nü işgal ettiler. Abdülhamit, derhal Fransa'nın tüm isteklerini kabul etti. (19)

1902'de yabancıların Osmanlı sularında avlanması yasaklanınca Trablusgarp sularındaki sünger avcılarını korumak için Yunan savaş gemisi gönderildi.

1903'te İskenderun'da bir Ermeni'yi polis tutuklayınca oradaki ABD Konsolosu olayı protesto etti, San Fransisko adlı bir kruvazörün İskenderun önünde görülmesiyle Osmanlı yetkililerinin özür dilemesi bir oldu.

1905'te 6 büyük devlet Makedonya'nın ekonomik işlerini yürütmek için birer mali murahhas tayin etmek istediler. Osmanlı bu isteği reddedince -Almanya hariç- 5 büyük devletin savaş gemileri Midilli ve Limni adalarını işgal etti. Abdülhamit Batılı ülkelerin "Mali İşleri Denetleme Komisyonu"nu mecburen kabul etti.

1906'da Hicaz Demiryolu nedeniyle Osmanlı askeri Tabah'ı işgal ettiğinde İngiltere, donanmasına Pire'de toplanma emri verir vermez sorun İngiltere'nin istediği biçimde çözüldü.

Sonra ne mi oldu? 1911'de İtalyanlar Trablusgarp'a saldırdıklarında çürümüş Osmanlı donanması İtalya'ya karşı koyamadı. İtalyanlar ellerini kollarını sallayarak 12 Ada'yı işgal ettiler. 1912'de de Yunan donanması Ege adalarını işgal etti. 1915'te İngiliz Fransız birleşik donanması hiçbir engelle karşılaşmadan gelip Çanakkale'yi zorladı. Osmanlı güçlü bir donanmaya sahip olsaydı ne adalar kaybedilir, ne de düşman Çanakkale Boğazı'nı zorlayabilirdi.

Diyeceğim o ki, eğer adaların kaybedilmesinin hesabını sormak istiyorsanız herkesten önce, donanmayı Haliç'te çürüten Abdülhamit'ten hesap sormalısınız!

■ KAYNAKLAR, DİPNOTLAR

- 1- Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, C.7 Ankara, 1996, s.190,191; Şakir Batmaz, II. Abdülhamit Devri Osmanlı Donanması, Erciyes Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Kayseri, 2002, s.6.
- 2- Batmaz, s.9.
- 3- Orhan Koloğlu, Abdülhamit Gerçeği, İstanbul, 1987, s. 295.
- 4- Meclisi Mebusan Zabıt Cerideleri, I. Devre, II, Ankara, 1982, s.508.
- 5- Bkz. Hasan Rami Paşa ve Hatıratı, Haz. Osman Öndeş, İstanbul, 2013.
- 6- Koloğlu, s. 295, 296.
- 7- Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, C.8, Ankara, 1988, s. 369.
- 8- Büşra Karataşer, "İkinci Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Donanma Politikası", VIII. Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu, s. 141.
- 9- Batmaz, s. 43, 44; Levent Düzcü, Osmanlı Deniz Kuvvetleri, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2004, s.122; Karataşer, s. 138, 139.
- 10- Batmaz, s. 6-9.
- 11- Batmaz, s. 43.
- 12 -
<https://www.haberler.com/prof-dr-hulagu-abdulhamit-donanmayi-bilincli-5109301-haberi/>
- 13- Batmaz, s.44, 181, 291.
- 14- Batmaz, s.44-49, 95-99, 209,210, 211,213, 278, 287, 288, 290.
- 15- Batmaz, s.213.
- 16- Koloğlu, s. 294.
- 17- Koloğlu, s. 294.
- 18- Koloğlu, s. 294.
- 19- Koloğlu, s. 294,295,297,298; Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, C.1, Kısım 1, s. 155, 156.

Sinan MEYDAN.

«SÖZCÜ» gazetesi, 28.09.2020 Taryhy makalalar